

ANVAR OBIDJON

MUSHUK BIBI
MIYOVLADI



HARFLAR NIMAGA O‘XSHAYDI?

Ana, turar boshliq «A»,
Alpdek kerib oyog‘in.
Suvilonni izlar «I»,
Inga suqib tayog‘in.

Seskandi-yu suvilon,
Suvda qochdi «S» bo‘lib.
Cho‘qir go‘yo pashshani,
«G» o‘zini g‘oz bilib.

«U» – uyquchi ukasin
Beshikchada tebratar.
«Z» – ziynatli uyimiz
Zinasini eslatar.

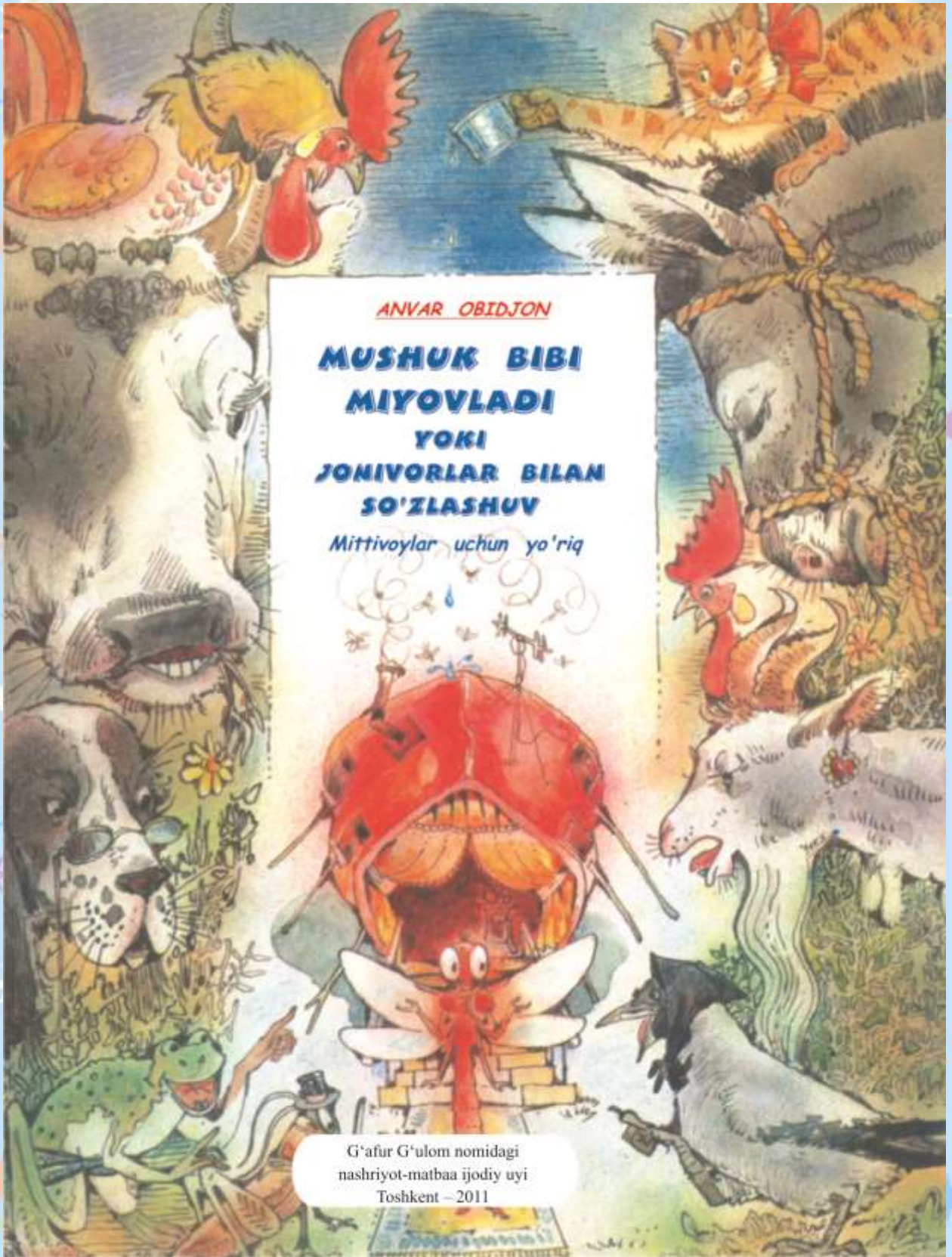
«E» – sopsiz va eskirgan,
Egasi yo‘q panshaxa.
«O»ning og‘zi osh tilar,
Doim ochiq ishtaha.

«G» gazanda chayondek
Dumin gajjak aylagan.
Ikki chin do‘st «CH» bo‘lib,
Chaqchaqlashar chaylada.

Qulog‘iga «Q» xonim
Qashqarbaldoq osibdi.
Kapalak «K» cho‘piga –
Qo‘nib, ko‘ksin bosibdi.

«O» o‘ngdagi o‘rtog‘in
Kallalashga urinar.
«X» – xo‘tik va xo‘rozga
Qaychi misol ko‘rinar.

Sherik bo‘lib «S»ga «H»,
Kirdi «SH»ning shakliga.
«B» – bo‘rdoqi buqaning
O‘xshar do‘rdoq labiga.



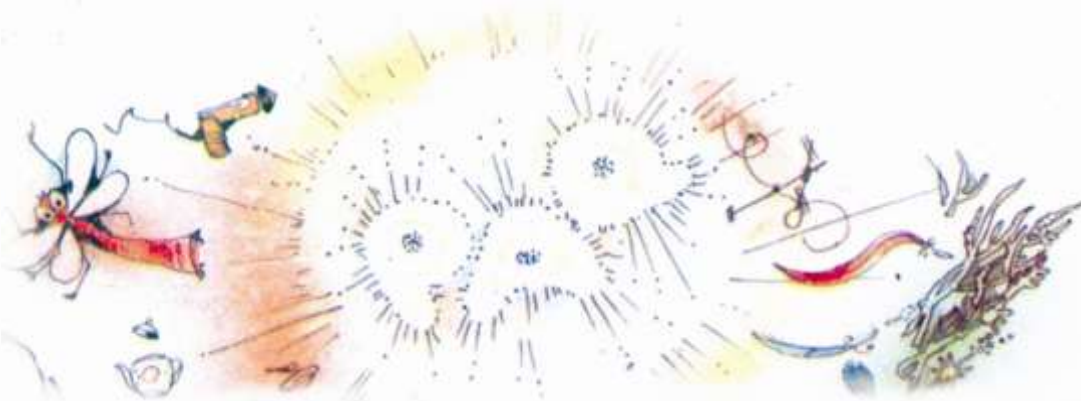
ANVAR OBIDJON

**MUSHUK BIBI
MIYOVLADI
YOKI
JONIVORLAR BILAN
SO'ZLASHUV**

Mittivoylar uchun yo'riq

G'afur G'ulom nomidagi
nashriyot-matbaa ijodiy uyi
Toshkent – 2011

UDK 821
84 (50')6
O-14
BBK 84 (50')6



Obidjon, Anvar.

Mushuk bibi miyovladi yoki jonivorlar bilan soʻzlashuv: mittivoylar uchun yoʻriq/A.Obidjon. – T.: Gʻafur Gʻulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011. – 16 b.

Qishloqdagi biror bir xonadonni uy hayvonlari yoki uy parrandalarisiz tasavvur qilish qiyin. Shaharlardagi koʻp qavatli uylarda esa buning aksi.

Bobo va momolarimiz xonaki jonzotlar bilan oʻziga xos bir tilda muloqot qilib kelishgan. Kichkintoy farzandlarimiz bu kitobcha orqali turmushimizda doimo yondosh boʻlgan uy jonivorlari haqida kengroq tushunchaga ega boʻladilar hamda ular bilan tillashish sirlarini pishiqroq oʻrganib oladilar, degan umiddamiz.

BBK 84 (50')6

ISBN 978-9943-03-363-4

© Anvar Obidjon,
Gʻafur Gʻulom nomidagi
nashriyot-matbaa ijodiy uyi,
2011-y.

OT

Otni oldinga yurgizishda: «Cho'! Ha, cho'!» – deyishadi, «tek-tek, dr-r», deb to'xtatishadi. Aravaga qo'shilgan otni orqaga tisarishda: «Ts-s, ts-s», deya yuganidan tortiladi. Bezovtalangan otni tinchlantirish uchun tilni tanglayda chertmaklatib, «taq-taq» etgan ovoz chiqariladi. Ot sug'orilayotganda egasi cho'ziq-cho'ziq hushtak chalib turadi. Otning erkagi «baytal», urg'ochisi «biya» deyiladi. Otning bolasini «qulun», sut emmay qo'rganini «toy», «toychoq» deb ataydilar.

Ot: «ly-y... i, i, i, i», deb kishnaydi.

Tili endigina chiqayotgan bolajonlar, ota-onalari erkalatib o'rgatganidek, otni «hachuv» deyishadi.



TOYCHOQLI BOLA

Ichib olib
Choyingizni,
Olib chiqing
Toyingizni.

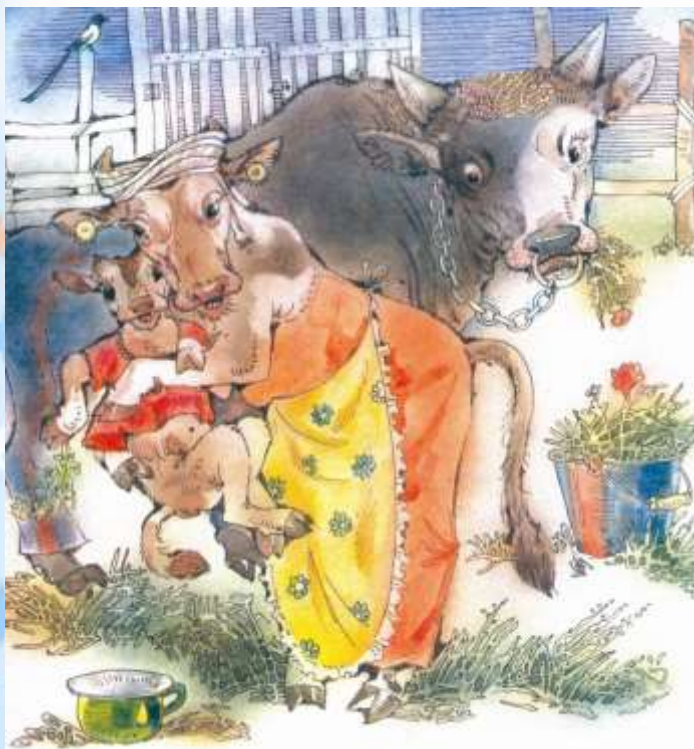
Minib olib
Toyingizga,
Gul opkeling
Oyingizga.

SIGIR

Sigirni oldinga haydashda: «Chuh! Chuh-chuh!» – deyishadi. Ketayotib yonga chalg'isa: «Xo'sh! E, xo'sh! Xo'sh-sha! Xo'shka!» – kabi qichqiriqlar bilan to'g'riga yurishga chorlaydilar.

Sut beradigan sigirni «sog'in», buzoqlaydigan, sut bermay qo'yganini «qisir» deyishadi. Uni sog'ishdan oldin: «Yuvosh-yuvosh, yuvosh-yuvosh», – deb silab qo'yadilar.

Mollarning erkagi «buqa» deyiladi. Agar semirtirish uchun ajratib boqilayotgan bo'lsa, «so'qim», «bo'rdoqi» deydilar.



Yerni qo'sh tortib haydash, juvoz aylantirish, xirmonda g'alla yanchish singari yumushlarni bajaruvchi qariroq buqalar «ho'kiz» deb ataladi.

Sigirning bolasi «buzoq» deyiladi. Buzoqning erkagi «novvos», urg'ochisi «g'unajin»dir.

Sigir: «Mo'-o'», deb,
buqa: «Muv-v», deb
mo'vraydi.

Bolajonlar sigir, buqa va buzoqlarni «mo'» deyishadi.

SIGIR QO'SHIG'I

«Qand» deb yig'lar buzog'im,
Hech tinchimas qulog'im,
Mo'-o'.

Ko'nmayapti u sira
Bersam hatto kunjara,
Mo'-o'.

Bilmaydiki esi past,
Ko'k beda ham yomonmas,
Mo'-o'.

Nima u «qand» degani,
Arziydimi yegani?
Mo'-o'.

QO‘Y

Qo‘ylarni yaylovga haydashda cho‘ponlar: «Qo‘sh-qo‘sh! Qurre-e-y!» – deb hayqirib turadilar. Qo‘radagi qo‘ylarga yem berayotib: «Ma, ma, ma», deb chaqirishadi. Ularni nariga quvish kerak bo‘lsa: «Hayt! Hayt!» – deya qo‘l silkitishadi.



Qo‘yning erkagi «qo‘chqor», urg‘ochisi «sovliq» deyiladi.

Semiz qo‘yni «boq-ma», «bo‘rdoqi», «chori» kabi nomlar bilan ataydilar.

Qo‘yning bolasini «qo‘zi», «qo‘zichoq» deyishadi. Onasini emmay qo‘ygan kattaroq qo‘zi «to‘xli»dir.

Qo‘ylar: «Ba-a, be-e», deb ba‘rashadi.

Bolajonlar qo‘yni «baba», qo‘zini «baba-cha», «babachoq» deyishadi.

QO‘ZICHOQQA XAT

Seni eslab
Yuribman.
Tushimda ham
Ko‘ribman.

Unutmayman
Hech qachon...
Salom bilan:
BO‘RIJON!

TOVUQ

Tovuqni: «Ma, tu-u tu-tu-tu», deb chaqirishadi. Nariga haydashda: «Kisht! Kish-e!» – deb o‘dag‘aylashadi.

Bu parrandalarning erkagi «xo‘roz», urg‘ochisi «makiyon» deyiladi.

Bola ochish uchun tuxum bosgisi kelgan tovuq kuyikib hurpayganicha, tinimsiz qoqog‘lay boshlaydi. Bundaylarni «kuyirki», «kurki tovuq» deyishadi.

Tovuqning bolasini «jo‘ja» deydilar. Jo‘jalarni: «Ma, jip-jip-jip», deb chaqirishadi.

Tovuq: «Qoq-qoq-qoq» qilib, jahllansa: «Qaq, qaqag‘!» – deb, jo‘jalari: «Chi-chi chiy, chi-chi chiy»lab ovoz chiqaradi.

Xo‘roz: «Quq qu-qu, qu-u-u!» – deb qichqiradi.

Bolajonlar tovuq va xo‘rozlarni «ququ», jo‘jalarni «jijiy» deyishadi.

QO‘RQMAS XO‘ROZ

Egam meni bekorga
Demas «polvon Xo‘rozim».
Qichqirsam, bor qishloqni
Zirqiratar ovozim.

Jo‘jalarni asrayman
Qonxo‘r o‘g‘ri Kalxatdan.
Xo‘roz botir bo‘lmasa,
Naf yo‘q quruq savlatdan.



G'ULG'ULTOVUQ



Ko'pgina uy parrandalari qatorida g'ulg'ultovuqni ham: «Ma, tu-u tu-tu-tu», deb chaqirib, «kish-kish»lab haydashadi.

G'ulg'ultovuqning urg'ochisini «kurka», jo'jasini «kurkacha» deb ataydilar.

G'ulg'ultovuq: «G'ul-g'ul-g'ul, g'ul-g'ul-g'ul», deb tovush chiqaradi.

Begona jonivorlarni, hatto odamni sal narsaga cho'qib olaverishi, ayniqsa, qizil kiyim kiyganlarni quvalab berishi bois bo'lsa kerak, bolajonlar g'ulg'ultovuqni «jjiq» deyishadi.

G'ULG'ULTOVUQ QO'SHIG'I

Qushlarda hech insof yo'q,
Sal narsaga kulishar.
Meni «burning qizil» deb
Doim ermak qilishar,
G'ul-g'ul-g'ul!

Shu sababdan, oshnavoy,
Jinim suymas qizilni.
Qizil shimda yo'liqma,
Ko'tarmayman hazilni,
G'ul-g'ul-g'ul!



ESHAK

Eshakni oldinga yurgizishda: «Xe! Xix, xix!» – deyishadi.

To'xtatishda: «Ish-sh, ish-sh», deb jilovini tortishadi.

Hurkib depsina boshlagan eshakni: «Ish-sh-sha, ish-sh-sha», deb tinchlantiradilar.

Eshakning erkagi «hangi» deyiladi.

Eshakning bolasini «xo'tik» deb ataydilar.

Tovushi o'ta balandligi bilan ajralib turuvchi eshak: «Iha-a-a! Iha, iha, iha!» – deb hangraydi.

Bolajonlar eshakni «hang» yoki «ish» deyishadi.



ESHAK QO'SHIG'I

Eshaklarga kulmanglar,
Ular bari polvondir.
Eshaklarning aqli kam
Degan gaplar yolg'ondir,
Eshaklarga kulmangla-a-r.

Eshaklarga kulmanglar,
Og'ir yukni tortishsa.
Aslo kulmas edingiz
Yukni sizga ortishsa,
Eshaklarga kulmangla-a-r.

ECHKI

Echkini: «Ma, jigi-jigi-jigi», deb, ayrim joylarda: «Ma, jig'a-jig'a», deb chaqirishadi. Ketayotgan yo'lidan chetlasa: «Chek! Chek-chek!» – deb baqirib qo'yishadi.

Echkini o'zidan nariga quvalashda, xuddi qo'yga o'xshatib, «Hayt! Hayt!» – deya qo'l silkitadilar.

Echking erkagi «taka», urg'ochisi «sog'in» deyiladi. Qo'ylarning podasini yetaklab yurishga o'rgatilgan, bo'yniga qo'ng'iroq osib qo'yiladigan echki «serka» deb ataladi.

Echking bolasini «uloq» deydilar.

Echki: «Im-m me-e! Me-e, e, e, e», deb ma'raydi.

Bolajonlar echkini «me» deyishadi.

ECHKI – ECHKI-DA...

Kostyum oldi Echktivoy,
Bashang,
Sap-sariq.
Guldor ko'ylak tanladi,
Kiydi ko'k choriq.

Tuya uni tanimay,
Dedi: «Siz kimsiz?»
Satang Echki iljayib
Turardi...
Shimsiz.



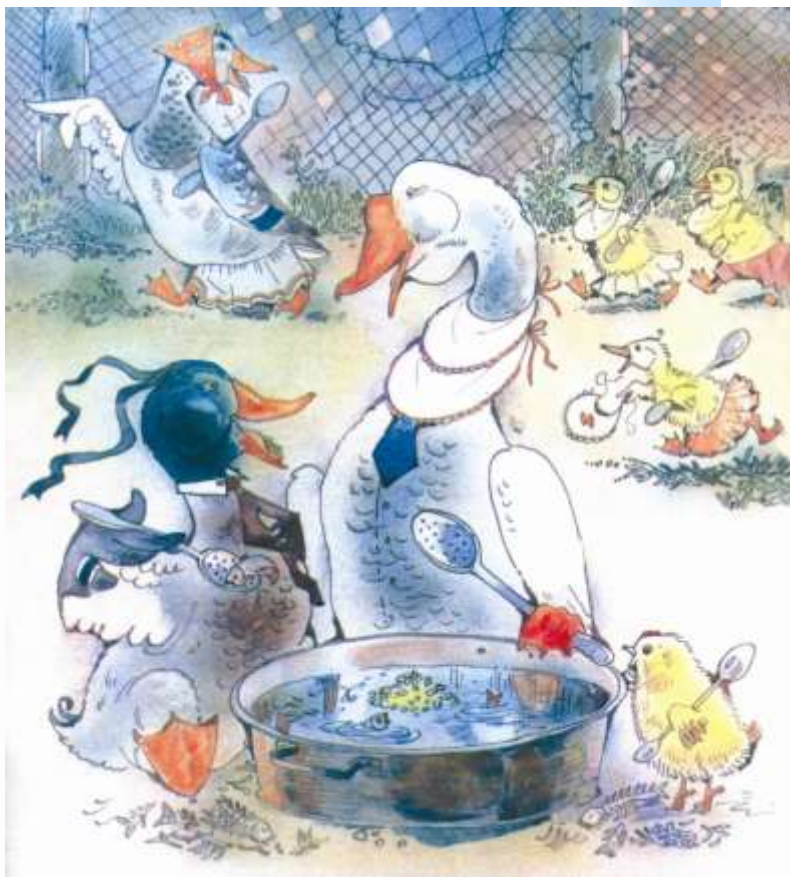
G'OZ BILAN O'RDAK

G'oz va o'rdaklarga ham tovuqqa qilinadigan muomalalar ishlatilib: «Ma, tu-tu-tu», deb chaqiriladi, «Kisht!» – deb nariga quviladi. Ularning urg'ochisini ham tovuqlarniki singari «makiyon» deyishadi.

G'ozning bolasi «g'ozcha», o'rdakniki «o'rdakcha» deyilsa-da, umumlashtirib «jo'ja», deb ham ataydilar.

G'oz: «G'oq, g'oq», deb, O'rdak esa: «G'a, g'a, g'a», deb tovush chiqaradi.

Bolajonlar g'ozni ham, o'rdakni ham «g'a» deyishadi.



IKKI XUMBOSH

Shoh deb o'zin e'lon qildi G'oz,
Vazir bo'ldi O'rdakvoy shovvoz.
O'tirishdi uch-to'rt kun kutib,
Och qoringa so'lakni yutib.

Topisholmay tekin xizmatkor,
Amaldan voz kechdilar nochor.
Ko'ldan tutib yegach chuvalchang,
Och o'lmay, sog' qolishdi arang.

KABUTARLAR

Kabutar yoki kaptarni: «Guli-guli, beh-beh», deb chaqirishadi, «Kisht!» – deb haydashadi.

Qo'noqdagi kabutarlarni osmonga uchirish uchun qarsak uriladi. Ular balandga ko'tarilganida, keskin-keskin hushtak chalib turilsa, o'ynoqilari havoda umbaloq osha boshlaydi.

Kabutarning jo'jasi «polapon» deyiladi.

Kabutar past tovushda: «G'ug-g'ug, g'ug-g'ug» qilib sayroqlanadi.

Bolajonlar kabutarni «g'ug'u» deyishadi.



DUSHMANNI MAZAXLASH

Kabutarcha bu kecha
Qo'rqinchli tush ko'rganmish.
Uni quvlab osmonda
Mushuk uchib yurganmish.

Uyg'ongach, boqib indan,
Mushukka chiqardi til:
– Baribir uchib bo'psan,
Hu, ko'zing chaqchaymay o'!

XACHIR

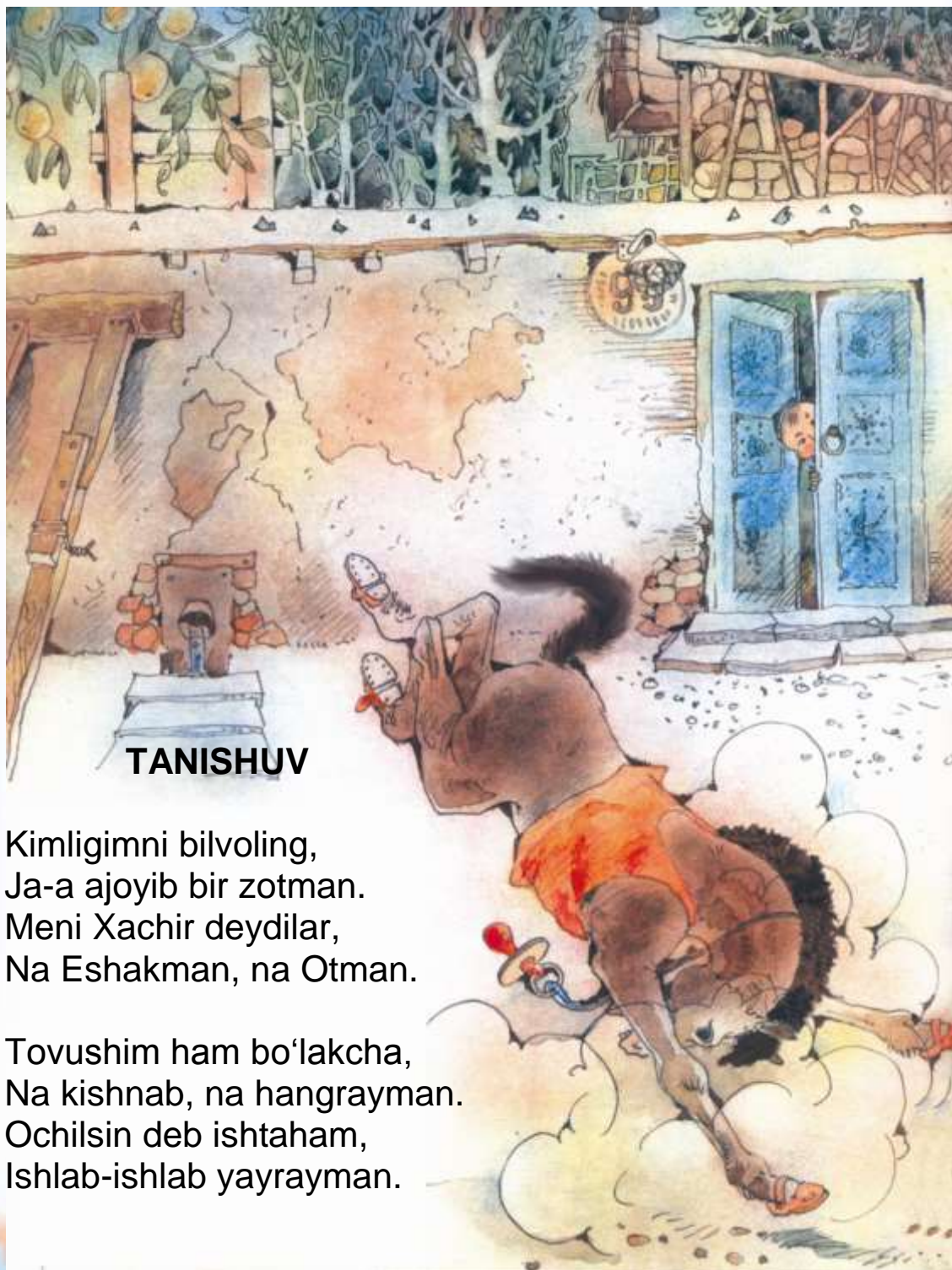
Xachir otdan kichikroq, eshakdan kattaroq bo'lgan ishchi hayvondir. Ko'proq otga o'xshab ketadi.

Otga qilinadigan muomalalar xachirga ham ishlatilib, oldinga yurgizishda: «Cho'!» – deyiladi, «tek-tek, dr-r», deb to'xtatiladi.

Xachirning erkagini «qo'rs» deb ataydilar.

Xachir: «Iy-y xi, iy-y xi!» – deb chinqiradi.

Bolajonlar xachirni «iy» deyishadi.



TANISHUV

Kimligimni bilvoling,
Ja-a ajoyib bir zotman.
Meni Xachir deydilar,
Na Eshakman, na Otman.

Tovushim ham bo'lakcha,
Na kishnab, na hangrayman.
Ochilsin deb ishtaham,
Ishlab-ishlab yayrayman.

TUYA

Tuyani oldinga yurgizishda: «Ha! Ha!» – deb turiladi. Unga: «Chx-x, chx-x», deyilsa, to'xtaydi.

Tuyani yerga cho'kkaletib yotqizish uchun: «Cho'k-cho'k, cho'k-cho'k», deb buyruq beriladi. «Halov, halov», deyilsa, o'rnidan turadi.

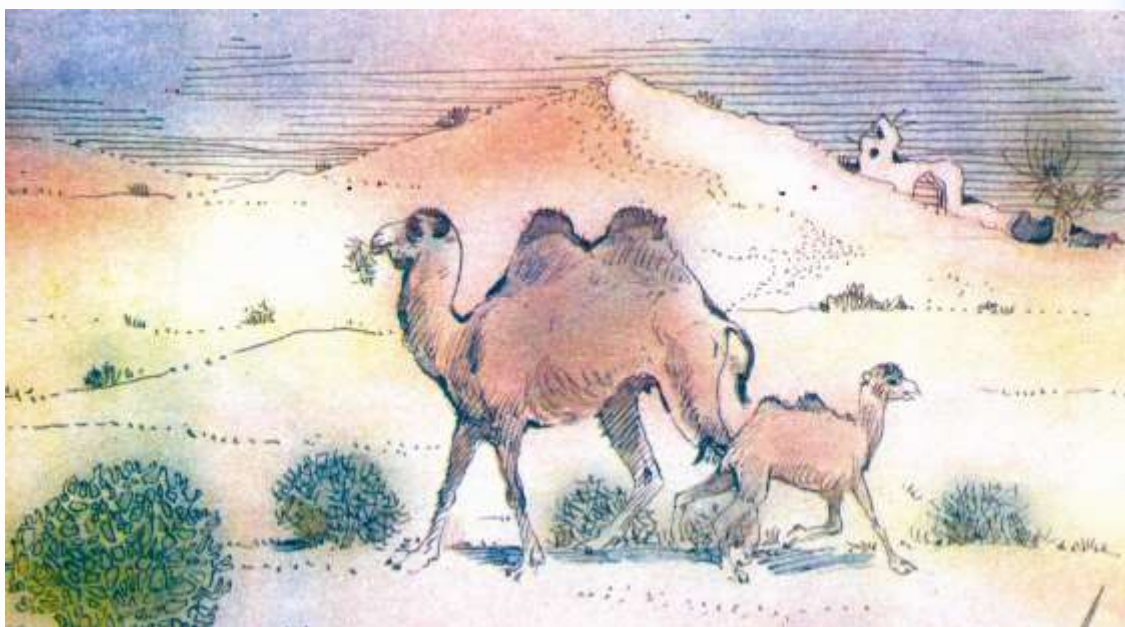
Tuyaning erkagini «buvra» deydilar.

Bir o'rkachli tuyani «nor» deyishadi.

Tuyaning bolasini «bo'taloq» deb ataydilar.

Tuya bo'g'iq tovushda: «Bo'-o', bo'-o'», deb bo'kiradi.

Bolajonlar tuyani «bo'bo'» deyishadi.



TUYANING TARJIMAYI HOLI

Bulbulga don va gulzor,
Menga yantoq va barخان.
Shunisiga ham shukur,
Qolmasam bas bevatan.

Dosh beraman ochlikka,
Suvsizlikka chidayman.
Dam berishsa, cho'kkalab
Burganlarni hidlayman.

Ota-buvam azaldan
Bo'lgan ishchan va halol.
Xizmat bo'lsa, menga ham
Aytavering bemalol.

IT

Itni: «Ma! Mah-mah-ma!» – deb chaqirishadi, «Chip! Ket!» – deb nari haydashadi.

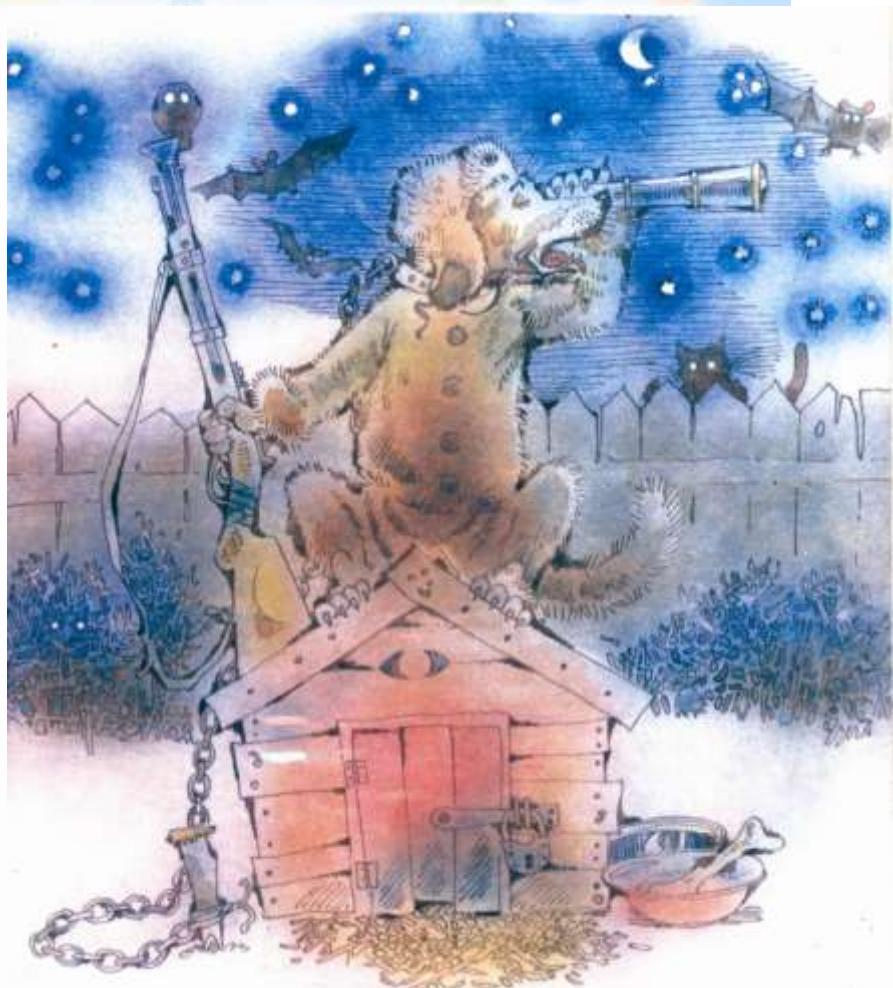
Bir itni boshqa itga o'chakishtirish uchun: «Us-s-s... Ola kish-kish! Bos!» – deya gijgijlaydilar.

Itning erkagini ham, qarisini ham «ko'ppak» deyishadi.

Itning bolasi «kuchuk» deyiladi. Kuchukni: «Ma, kuchukuchi. Kuch-kuch-kuch», deb chaqirishadi.

It biron sharpani sezsa: «Ir-r, ir-r», deb irillaydi. Notanish odamni ko'rsa: «Vov-vov, vov-vov» qilib huriydi. Ba'zan kechalari «uv-v, uv-v», deya o'zicha ulib chiqadi.

Bolajonlar itni «bobov», kuchukni «kuchkuch» deydilar.



KAMTARIN

Xunuk Laycha bor edi,
Kaltatumshuq puchuqcha.
Akillardi unga ko'p
Chiroyli oq Kuchukcha.

Jim o'tardi Laychavoy
Xafa bo'lmay kichikdan.
Esluk edi u ancha
Chiroyli oq Kuchukdan.

MUSHUK

Mushukni: «Ma, pish-pish-pish», deb chaqirishadi, «Pisht!» – deb quvib solishadi.

Mushukning erkagi «baroq» deyiladi.

Mushukning bolasini «jish» deydilar.

Mushuk: «Miyov-v, miyov-v», deb muloyim tovush chiqaradi.

Jahllansa: «Mav! Px-x!» – deya hurpayadi.

Bolajonlar mushukni «miyov» deyishadi.



KELINPOSHSHO

Mushuk bibi
Miyov, dedi.
Menga qarang,
Kuyov, dedi.

Bozorga tez
Borib keling.
Shirin sichqon
Olib keling.

«M» – mushukdek dingquloq,
«Miyov-miyov pochcha»dir.
«F» – fayzli ayvonda
Misli faner tokchadir.

«J» – jayxunning suvida
Turgan jajji qarmoqcha.
«N» – nuragan ko‘prikmi,
Yoki nozik ilmoqcha?

Doim peshi pirpirar,
Ko‘rinishdan «P» – bayroq.
Yurar qornin do‘mpaytib
Dimog‘dor «D» baqaloq.

«Y» – Yo‘ldoshvoy yo‘qotgan
Yog‘och cho‘zma ayrisi.
«H» – holvaxo‘r Husanning
Tor karavot-so‘risi.

Bodring rasmin chizar «NG» –
Rangbo‘yoqda, qarang, hov.
Razm solar rasmga
«R» oldinga bosib rov.

«T» – hali sim tortilmay,
Tip-tik turgan simyog‘och.
«V» – vatanga vizillab
Sho‘ng‘iyotgan qaldirg‘och.

Yashar «L» ham lug‘atda,
Laqabi emish «ketmon».
Ustda – «Tutuq belgisi»,
Pastroqda u – «Vergul»jon.

Barcha harflar kitobda
Bizga qalin o‘rtoqdir.
Bilimning keng yo‘liga
Boshlaguvchi so‘qmoqdir.

**HARFLAR
NIMAGA O‘XSHAYDI?**

ANVAR OBIDJON
MUSHUK BIBI
MIYOVLADI

Anvar Obidjon

Mushuk bibi miyovladi

Muharrir *Ma'suda Yo'ldosheva*
Badiiy muharrir *Akrom Bahromov*
Texnik muharrir *Tatyana Smirnova*
Kompyuterda sahifalovchi *Akmal Sulaymonov*

Nashr. lits. № 154. 14.08.09.
Bosishga 05.07.11-y.da ruxsat etildi.
Bichimi 60x90 1/8. Journal garniturası.
Ofset bosma. 2,0 shartli bosma toboq.
2,63 nashr tobog'i. Adadi 5000 nusxa.
raqamli buyurtma. 77-2011 raqamli shartnoma.
Bahosi shartnoma asosida.

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligining
G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa
ijodiy uyida chop etildi. 100128. Toshkent.
Shayxontohur ko'chasi, 86.

Bizning internet manzillimiz: www.iptdgulom.uz
E-mail: iptdgulom@sarkor.uz

ISBN 978-9943-03-363-4

